

the period of martial law, it was decided to suspend any activities of 11 political parties in Ukraine.

It should be noted that in the period from March to May 2022, the Verkhovna Rada of Ukraine changed the grounds for banning political parties four times. Expanding the grounds for applying such a constitutional and legal sanction as banning political parties through the adoption of amendments to the relevant legislation and changing the jurisdiction of such cases were positive steps, which made it possible to quickly respond to the challenges of martial law to prevent the illegal activities of political parties that encroach on the foundations of the constitutional order, territorial integrity and security of the state, promote pro-Russian ideas and justify Russian aggression.

The judicial practice of banning political parties in Ukraine is studied. During 2022–2023, decisions were made to ban 18 political parties. It is positive that in the cases of banning political parties, the Administrative Court of Appeal repeatedly referred to the practice of the European Court of Human Rights and the concept of militant democracy.

In the conditions of a full-scale invasion of the Russian Federation into the territory of Ukraine, in accordance with the concept of a «democracy capable of defending itself», the activities of political parties that encroach on the territorial integrity, security and constitutional order of Ukraine, support the aggressor state should be prohibited by court order. The decision to apply such a constitutional and legal sanction as the banning of a political party must be properly substantiated, based on a proper evidence base, not taken hastily, meet international standards, in order to make it impossible to challenge Ukraine's actions to the European Court of Human Rights. The constitutional and legal regulation of the grounds for banning political parties and the mechanism for its implementation also needs improvement.

Key words: prohibition of a political party, constitutional and legal responsibility, constitutional delict, constitutional and legal sanction, political party, constitutional order, martial law.

DOI: 10.33663/0869-2491-2024-35-417-425

УДК 342.4; 342.53

Н. Л. ОМЕЛЬЧЕНКО,
кандидат юридичних наук, доцент*
ORCID: 0000-0003-3096-257X

ПАРЛАМЕНТАРИЗМ ЯК КАТЕГОРІЯ СУЧАСНОГО КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА

У статті проаналізовано різні підходи щодо тлумачення та розуміння категорії «парламентаризм» у науці конституційного та парламентського права, що дало змогу визначити зміст і основні властивості вітчизняного парламентаризму. Акцентовується, що витоки парламентаризму у цивілізаційному вимірі сягають глибин філософських, соціологічних і культурологічних знань, історико-політичної традиції та думки, географічного розташування, культурної спадщини тієї чи іншої країни. Підкреслюється, що парламентаризм визначається місцем і роллю парламентів, які вони мають у суспільстві і державі та в забезпеченні реалізації взаємодії держави і громадянського суспільства, спроможність ефективно виконувати покладені на нього завдання та функції, бути центральним інститутом демократії, який виражає волю народу й реалізує на практиці народне представництво.

Ключові слова: парламентаризм, парламент, Верховна Рада України, доктрина, принцип, система парламентаризму, публічна влада, представницька демократія, конституційне право, парламентське право, правовий режим, воєнний стан, процеси євроінтеграції.

Omelchenko Nataliia. Parliamentarism as category of modern constitutional law

The article analyzes various approaches to the interpretation and understanding of the category «parliamentarism» in the science of constitutional and parliamentary law, which helped to determine the content and main properties of domestic parliamentarism. It is emphasized that the origins of parliamentarism in the civilizational dimension reach the depths of philosophical, sociological and cultural knowledge, historical and political tradition and thought, geographical location, cultural heritage of a particular country. It is emphasized that parliamentarism is determined by the place and role of parliaments in society and the state and in ensuring the implementation of the interaction between the state and civil society, the ability to effectively perform the tasks and functions assigned to it, to be the central institution of democracy, which expresses the will of the people and implements the people's will in practice representation.

Key words: parliamentarism, parliament, Verkhovna Rada of Ukraine, doctrine, principle, system of parliamentarism, public power, representative democracy, constitutional law, parliamentary law, legal regime, martial law, European integration processes.

* **Omelchenko Nataliia**, Candidate of Juridical Sciences (Ph. D.), Docent

Постановка проблеми. Парламентаризм у цивілізаційному вимірі виступає одним із основних атрибутів правової держави, провідником і цінністю сучасного конституціоналізму, національною ідеєю та європейською традицією, правовою доктриною.

Витоки парламентаризму сягають глибин філософських, соціологічних і культурологічних знань, історико-політичної традиції та думки, географічного розташування, культурної спадщини тієї чи іншої країни. Загальновідомо, що кожна без винятку країна у світі проходила, а деякі країни ще й досі вибудовують свій шлях розвитку і формування власних представницьких установ і творять власну модель парламентаризму, незалежно від уже існуючих: європейського, американського, мусульманського, африканського та ін. Зазначимо, що в тій чи іншій формі феномен парламентаризму притаманний кожній країні сучасного світу, незалежно від державного устрою, форми правління та правового режиму. Водночас сам парламент як інститут державної влади може існувати й без парламентаризму, такі парламенти називають номінальними, а парламентаризм у цьому аспекті виступає здебільшого як доктрина або вчення.

Важливо також зазначити, що дослідження парламентаризму вже давно мають міждисциплінарний характер. Змістом цього інтегративного напрямку стають дослідження теорії, історії та практики парламентаризму як провідної ланки державотворчого процесу; вивчення системи організації міжнародної співпраці у сфері державної влади та державного управління, провідну роль у якій відіграють представницькі колегіальні органи – парламенти, дослідження їх функцій (та повноважень. – *Авт.*) під час здійснення державної влади¹, порядок їх формування та структурної й організаційної побудови, а також парламентського процесу та проблем парламентаризму, які безпосередньо стосуються таких питань, як становлення і формування парламентського права як галузі національного права, відповідної науки та навчальної дисципліни, яка викладається у провідних навчальних закладах України.

Сучасний парламентаризм є багатограним феноменом, перебуваючи в орбіті конституційного права України, яке у процесі регулювання суспільних відносин, зумовлених євроінтеграційними процесами, з одного боку, з другого – умовами воєнного стану, який запроваджений в Україні відповідно до Указу Президента України № 64 від 24.02.2022 р. та подовжується кожні шість місяців відповідними указами й по сьогодні, зазнає певних змін, що також безпосередньо впливає й на зміни сучасного парламентаризму та інституту парламенту зокрема. Крім того, саме конституційне право на сучасному етапі встановлює базові, відправні засади для функціонування й розвитку всіх найважливіших сфер суспільних відносин, пов'язаних насамперед з захистом правового статусу людини і громадянина та роллю Верховної Ради України в цьому процесі як представницької інституції, зокрема й щодо ефективного забезпечення парламентом прав і свобод людини, належної організації парламентського контролю, а також прийняття саме

тих законодавчих актів, які б відповідали викликам сьогодення. Адже, виходячи зі ст. 75 Конституції України, саме парламент – Верховну Раду України визначено єдиним органом законодавчої влади. Законодавець тим самим утвердив головну, титульну функцію за парламентом як представницькою інституцією – здійснення законотворення. Зокрема, з часу проголошення незалежності й до сьогодні парламент прийняв близько 7 тисяч законів України, що свідчить про сформований фундамент відповідного парламентського законодавства і закладений інституційний та організаційний механізм для розвитку вітчизняного парламентаризму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти проблем парламентаризму досліджували такі вітчизняні вчені, як: О. М. Бандурка, О. В. Батанов, Ю. Г. Барабаш, А. З. Георгіца, В. А. Гошовська, В. В. Дубас, В. С. Журавський, О. Л. Копиленко, Л. Т. Кривенко, А. Р. Крусян, В. Ф. Погорілко, О. В. Скрипнюк, І. Є. Словська, В. Я. Тацій, М. О. Теплюк, Т. А. Француз-Яковець, В. М. Шаповал, Ю. С. Шемшученко, О. І. Ющик, О. Н. Ярмиш та ін. Водночас, попри велику кількість робіт з цієї проблематики, що свідчить про актуальність досліджень цього напрямку, існує відсутність єдиного уніфікованого визначення категорії парламентаризму представниками юридичної науки, що й зумовило продовження наукового пошуку та розвідок у цьому напрямі.

Метою статті є систематизація основних тлумачень категорії «парламентаризм» у юридичній науці та обґрунтування нових теоретико-методологічних положень щодо розвитку доктрини парламентаризму в умовах сьогодення.

Виклад основного матеріалу. Попри багатовікову історію функціонування парламентів у світовій цивілізації, парламентаризм сформувався та тісно пов'язаний з вестмінстерською моделлю урядування середньовічної Англії. За цієї моделі парламентаризм розглядали через призму провідної ролі парламенту як загальнонаціонального колегіального представницького форуму, якому має монопольно належати законодавча влада у механізмі державного владарювання. Саме тому державний суверенітет у країнах із парламентською формою правління зазвичай асоціюється із парламентським суверенітетом². У зв'язку з цим нерідко простежується в юридичній літературі позиція деяких вчених, відповідно до якої парламентаризм отожднюється з парламентською формою правління.

Не ставлячи перед собою завдання проаналізувати увесь спектр думок і підходів у вітчизняній юридичній літературі щодо поняття категорії «парламентаризм», спинимось на основних теоретико-методологічних позиціях, які вироблені вітчизняною юридичною наукою.

В Юридичній енциклопедії під парламентаризмом (франц. *parlementarisme* – парламентська система, від *parlement* – парламент) розуміється така система організації державної влади, для якої характерним є визнання провідної або істотної ролі парламенту³. Це положення щодо провідної, головної ролі парламенту у процесі реалізації державної влади тривалий час вважало-

ся пріоритетною теоретико-методологічною позицією вітчизняних вчених щодо розуміння парламентаризму взагалі.

Однією з представниць цього напрямку, які розглядали парламентаризм крізь призму верховенства парламенту, є вітчизняна вчена Л. Т. Кривенко. Вона зазначала, що «парламентаризм являє собою таку форму державного керівництва, якій властиві провідне становище представницького органу в системі державних органів, контроль парламенту за виконавчою владою, поділ праці законодавчої та виконавчої, привілейоване становище депутатів та їхня юридична незалежність від виборців»⁴. В іншій своїй роботі Л. Т. Кривенко підкреслювала, що «парламентаризм є одним зі стрижневих показників і водночас підтримкою свободи людини і свободи суспільства, демократичного розвитку країни»⁵.

Провідна роль парламенту в змісті категорії «парламентаризм» простежується й у роботах дослідниці І. Є. Словської. Авторка вважає, що парламентаризм є складною політико-правовою категорією, яка опосередковує особливе, пріоритетне місце парламенту в політичній системі та апараті держави, специфічний характер впливу представницького органу на суспільні відносини шляхом реалізації представницьких, законодавчих, установчих, контрольних та інших функцій і повноважень⁶. Пізніше, у наступних роботах, І. Є. Словська наголошує, що «сучасний парламентаризм є невід'ємною складовою правової держави і громадянського суспільства...»⁷. Це означає, що у процесі розвитку сучасні парламенти перетворюються передусім на відкриті представницькі інституції – форуми представницької демократії, які безпосередньо впливають на утвердження громадянського суспільства та побудову правової держави, не так через пріоритетну законодавчу діяльність у функціональному змісті організації і діяльності парламенту України, як передусім через активну участь громадян, інститутів громадянського суспільства у процесах контролю над владою, зокрема й парламенту.

Наведена позиція І. Є. Словської надала авторці змогу поглянути на парламентаризм крізь призму виділення його в певну систему. Авторка зауважує, що цю систему становлять не лише організаційні основи (державний лад, що ґрунтується на особливій, пріоритетній ролі парламенту серед інших гілок влади), а й на науковій основі (теорія парламентаризму, що включає досягнення вітчизняної та зарубіжної наукової думки). Доповнюють це складне політико-правове явище нормативно-правові основи (конституція та законодавство з питань парламентської діяльності), історичні основи (передумови, основні етапи, тенденції еволюціонування парламентаризму), ідеологічні основи (сукупність поглядів, ідей, понять, заснованих на певних наукових і політичних знань і уявленнях, які мають за мету вплив на формування і розвиток правової, моральної та політичної культури населення) та основ правової і політичної культури, моральної духовності громадян (легітимність і легальність парламенту в сприйнятті народними масами). При цьому вона підкреслює, що «лише взаємозв'язок цих складових породжує

парламентаризм»⁸. Щодо наведеної системи парламентаризму, то вважаємо, що загалом можна погодитися з наведеною системою. Водночас вважаємо, що така система парламентаризму є неповною, тому що не включає всіх елементів парламентаризму, серед яких виділимо, зокрема, феномен парламентського права та аналізу його еволюції, організації та функціонування інститутів парламентського права, виявлення чинників і умов їх становлення та формування в Україні, а також співвідношення з таким феноменом, як електронний парламентаризм.

Варто також виділити й іншу позицію вітчизняних вчених у науці конституційного права. Зокрема, як відповідний правовий режим визначає парламентаризм Ю. Г. Барабаш, який зазначає, що «парламентаризм може бути охарактеризований як режим здійснення державної влади, за умов якого парламент є єдиним загальнонаціональним представницьким і законодавчим органом влади, що активно виконує покладені на нього функції з реалізації й захисту інтересів народу, а його рішення мають беззаперечний авторитет серед усіх суб'єктів права, насамперед органів і посадових осіб виконавчої влади»⁹. Аналогічний підхід до розкриття концепту парламентаризму у своїх роботах представляв В. Л. Федоренко, але з акцентом на забезпечення організації і діяльності парламенту виключно в конституційній площині та відповідного конституційного законодавства. А саме парламентаризм він визначав як особливий конституційно-правовий режим, що забезпечується високим авторитетом парламенту в країні та виявляється в спроможності парламенту ефективно забезпечити народне представництво, своєчасно та якісно здійснювати народне представництво, своєчасно та якісно здійснювати законодавче регулювання всіх сфер життя в суспільстві та державі, утверджувати та гарантувати права і свободи людини, сприяти консолідації нації довкола демократії та верховенства права¹⁰.

Також в юридичній літературі парламентаризм розглядається через функціональний аспект. Зокрема, парламентаризм – система парламенту та його інституцій, які функціонують в умовах демократичної, правової держави з принципом поділу влади, системою взаємовідносин парламенту та його інституцій з іншими суб'єктами правовідносин, що має на меті забезпечити повноцінну діяльність парламенту як органу законодавчої влади, насамперед щодо прийняття законів, а також здійснення парламентського контролю за виконанням законів органами державної влади та щодо стану дотримання прав людини в державі¹¹. Така позиція не суперечить багатофункціональності парламентської діяльності, яка виходить з самої природи представницької демократії. Водночас в умовах розпочатої ще 2016 р. парламентської реформи, яка ще триває, парламент збагачується новими інструментами, методами, формами та функціями у своїй діяльності, які головним чином пов'язані з процесами цифровізації та запровадження електронного парламенту. Крім того, варто погодитися з О. В. Батановим, що парламентаризм варто інтерпретувати не лише в функціонально-телеологічному чи інституційному, а

також й у парадигмально-аксіологічному та доктринально-ідеологічному аспекті. У силу цього парламентаризм – це метатеоретичне соціальне явище, предтечею якого є численні спроби теоретичного осмислення національного та зарубіжного досвіду розвитку народного представництва та парламентської демократії¹².

В. С. Журавський зазначає, що парламентаризм варто розуміти як у широкому, так і вузькому розумінні. Зокрема, у широкому розумінні парламентаризм – це система організації державної влади, яка характеризується вагомою і значною роллю парламенту, передбаченими конституцією можливостями його активного впливу на суспільне життя завдяки наявності демократичних функцій (законодавчої, бюджетної, установчої, контрольної), процедур і механізмів взаємодії з іншими органами державної влади тощо. При цьому автор підкреслює, що у зміст поняття парламентаризму в широкому розумінні входить також сукупність поглядів, ідей, спрямованих на утвердження верховної ролі парламенту в системі організації державної влади. У вузькому розумінні парламентаризм – це система організації і функціонування вищої державної влади, що характеризується поділом законодавчих і виконавчих функцій за зверхності парламенту, наявності у нього виключних прерогатив і повноважень¹³.

Прогресивним за своєю суттю є визначення категорії «парламентаризм», запропоноване В. М. Шаповалом. Він вказує, що парламентаризм «як політико-правове явище є системою взаємодії держави і суспільства, для якої історично характерними є визнання провідної, а в наш час – особливої і суттєвої ролі загальнонаціонального постійно діючого колегіального представницького органу державної влади – парламенту – в здійсненні публічно-владних функцій»¹⁴, а також гарантією збереження демократії.

Цікавою, але дещо ідеалістичною є позиція Р. С. Мартинюка, який вважає, що парламентаризм – це «привілей» для країн із розвиненим, політично структурованим громадянським суспільством, заможним середнім класом і розвиненою партійною системою¹⁵, а також М. І. Росенко, на думку якої парламентаризм – це «принцип, який має політико-правове значення, соціально-політичне та державно-правове явище, особлива система управління державою, структурно і функціонально засноване на принципах поділу влади, верховенства закону при провідній ролі парламенту в цілях реалізації конституційного закріплення повновладдя народу»¹⁶. Безумовно, парламентаризм виникає не одразу, у вигляді цілісної моделі, яка б задовольняла всіх і вся, сформованим взірцем демократії і правової держави, а спочатку у вигляді певних історичних і політико-правових передумов, об'єктивних чинників, які формуються за сприятливих умов та дієвого громадянського суспільства.

Акцентуючи на соціально-культурологічному аспекті, в розумінні парламентаризму А. І. Погореловою, наголошується, що реальний культурний розвиток парламентаризму можливий лише за ефективної взаємодії держави і суспільства, що потребує постійної турботи насамперед з боку законодавчої

влади про формування повноцінного публічного простору в Україні, розширення доступу громадян до законотворчого процесу¹⁷.

У результаті системної характеристики поняття парламентаризм у роботах вітчизняних вчених варто зазначити, що існує поєднання широкого та вузького підходів до категорії «парламентаризм» через акценти на такі категорії, як «парламентський лад», «правовий режим», «система політико-правової організації державної влади», «багатогранний феномен», «принцип», «привілей», «форма взаємодії громадянського суспільства і держави» тощо.

Узагальнюючи, зазначимо, що наведені трактування парламентаризму загалом не викликають заперечень, проте їх важко розглядати як розкриття концепту сучасного парламентаризму. Адже в умовах сьогодення парламентаризм визначається не верховенством парламенту в системі органів державної влади, а передусім місцем і роллю парламентів, які вони мають у суспільстві й державі та в забезпеченні реалізації взаємодії держави і громадянського суспільства, спроможність ефективно виконувати покладені на нього завдання та функції, бути центральним інститутом демократії, який виражає волю народу й реалізує на практиці народне представництво. За цих обставин парламентаризм є органічною частиною політичного середовища і втілює в собі всю його багатогранність. Властивість відкритості забезпечує розвиток Верховної Ради України як системного явища в умовах, які зумовлюють високий ступінь її життєздатності та керованості, функціональності й відповідальності перед народом.

Висновок. Отже, головними факторами, які впливають і формують парламентаризм, є конкретизація основоположних конституційних цінностей і принципів, що детермінують основні напрями функціонування та діяльності парламенту України в умовах сьогодення, запровадження міжнародних стандартів та ефективного зарубіжного досвіду щодо нових форм і методів здійснення законодавчої влади та адаптації цього досвіду до реалій вітчизняного законодавства; впровадження сучасних інформаційних технологій (електронний парламент); уніфікація правових норм у законодавчому процесі та законодавчій техніці; підготовка нової редакції парламентського Регламенту, а також закінчення парламентської реформи, яка триває та спрямована на організацію та діяльність в Україні ефективного парламенту.

Водночас варто врахувати й те, що загальновизнані ідеї та ідеали парламентаризму трансформуються в процесі розвитку в принципи парламентського права, отримують своє закріплення в джерелах парламентського права та стають складовою парламентських взаємовідносин. Отже, не є перебільшенням, що сучасні перспективні проблеми розвитку парламентаризму безпосередньо пов'язані з формуванням парламентського права України.

1. Гошовська В. Спеціальність «Парламентаризм» у сучасних умовах підготовки керівних кадрів. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2012. Вип. 4. С. 59–60. 2. Джунь В. В. Соціологія конституцій-

ного права: монографія / В. В. Джуль. Київ: Вид. Дім. Ін Юре, 2015. Кн. 2: Соціокультурні підстави європейського конституціоналізму. 2018. С. 501. 3. Шаповал В. М. Парламентаризм. *Юридична енциклопедія*: в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова) та ін. Київ: Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2002. Т. 4: Н–П. С. 436. 4. Кривенко Л. Парламент без парламентаризму? *Віче*. 1997. № 4. С. 13–32; Кривенко Л. Парламент і парламентаризм. Парламентаризм в Україні: теорія і практика. Київ, 2001. С. 246–251. 5. Кривенко Л. Т. Верховна Рада України. Київ, 1997. С. 3. 6. Словська І. Є. Конституційно-правовий статус парламенту – Верховної Ради України: монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2013. С. 22–23. 7. Проблеми сучасної конституціоналістики: навч. посібник / М. В. Афанасєва, О. В. Батанов, А. А. Єзеров та ін.; за ред. А. Р. Крусян. Одеса: Фенікс, 2015. С. 143. 8. Словська І. Є. Конституційно-правовий статус парламенту – Верховної Ради України: монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2013. С. 22–23. 9. Парламентаризм у системі демократичних цінностей сучасного суспільства. *Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права*. 2004. № 4. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2004_4_8 10. Федоренко В. Л. Конституційне право України: підручник / До 20-ої річниці Конституції України та 25-ої річниці незалежності України. Київ: Ліра-Київ, 2016. С. 320. 11. Пацкан В. В. Роль парламентаризму в системі конституційно-правового механізму забезпечення прав і свобод людини: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02; Ін-т законодавства Верховної Ради України. Київ, 2014. С. 18. 12. Батанов О. В. Парламентаризм як феномен і категорія сучасного конституційного права. *Правова держава*. 2022. Вип. 3. С. 278–289. 13. Журавський В. С. Становлення і розвиток українського парламентаризму (теоретичні та організаційно-правові проблеми). Київ: Парламентське вид-во, 2002. С. 105. 14. Шаповал В. Зарубіжний парламентаризм. Київ: Основи, 1993. С. 4. 15. Мартинюк Р. Сучасний український парламентаризм: спроба оцінки наявних результатів. *День*. 2008. № 197. С. 4. 16. Росенко М. І. Теоретико-методологічні засади механізмів розвитку парламентаризму в контексті становлення демократичного врядування в Україні: автореф. дис. ... д-ра наук з держ. упр.: 25.00.02 / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, Харк. регіон. ін-т держ. упр. Харків, 2012. С. 13. 17. Погорелова А. І. Розвиток культури парламентаризму в Україні. Київ: Парламентське вид-во, 2012. С. 8.

References

1. Hoshovska V. Spetsialnist «Parlamentaryzm» u suchasnykh umovakh pidhotovky kerivnykh kadrov. *Visnyk Natsionalnoi akademii derzhavnoho upravlinnia pry Prezidentovi Ukrainy*. 2012. Vyp. 4. S. 59–60. 2. Dzhun V. V. Sotsiologhiia konstitutsiinoho prava: monohrafiia / V. V. Dzhun. Kyiv: Vyd. Dim. In Yure, 2015. Kn. 2: Sotsiokulturni pidstavy yevropeiskoho konstitutsionalizmu. 2018. S. 501. 3. Shapoval V. M. Parlamentaryzm. *Yurydychna entsyklopediia*: v 6 t. / redkol.: Yu. S. Shemshuchenko (holova) ta in. Kyiv: Ukrainka entsyklopediia im. M. P. Bazhana, 2002. T. 4: N–P. S. 436. 4. Kryvenko L. Parlament bez parlamentaryzmu? *Viche*. 1997. № 4. S. 13–32; Kryvenko L. Parlament i parlamentaryzm. *Parlamentaryzm v Ukraini: teoriia i praktyka*. Kyiv, 2001. S. 246–251. 5. Kryvenko L. T. Verkhovna Rada Ukrainy. Kyiv, 1997. S. 3. 6. Slovskia I. Ie. Konstitutsiino-pravovyi status parlamentu – Verkhovnoi Rady Ukrainy: monohrafiia. Kyiv: Yurinkom Inter, 2013. S. 22–23. 7. Problemy suchasnoi konstitutsionalistyky: navch. posibnyk / M. V. Afanaseva, O. V. Batanov, A. A. Yezarov ta in.; za red. A. R. Krusian. Odessa: Feniks, 2015. S. 143. 8. Slovskia I. Ye. Konstitutsiino-pravovyi status parlamentu – Verkhovnoi Rady Ukrainy: monohrafiia. Kyiv: Yurinkom Inter, 2013. S. 22–23. 9. Parlamentaryzm v

systemi demokratychnykh tsinnosti suchasnoho suspilstva. *Visnyk Khmelnytskoho instytutu rehionalnoho upravlinnia ta prava*. 2004. № 4. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2004_4_8 10. Fedorenko V. L. Konstitutsiine pravo Ukrainy: pidruch. / Do 20-oi richnytsi Konstitutsii Ukrainy ta 25-oi richnytsi nezalezhnosti Ukrainy. Kyiv: Vydavnytstvo Lira-K, 2016. S. 320. 11. Patskan V. V. Rol parlamentaryzmu v systemi konstitutsiino-pravovoho mekhanizmu zabezpechennia prav i svobod liudyny: avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.02; In-t zakonodavstva Verkhovnoi Rady Ukrainy. Kyiv, 2014. S. 18. 12. Batanov O. V. Parlamentaryzm yak fenomen i katehoriia suchasnoho konstitutsiinoho prava. *Pravova derzhava*. 2022. Vyp. 3. S. 278–289. 13. Zhuravskiy V. S. Stanovlennia i rozvytok ukrainskoho parlamentaryzmu (teoretychni ta orhanizatsiino-pravovi problemy). Kyiv: Parlamentske vyd-vo, 2002. S. 105. 14. Shapoval V. Zarubizhnyi parlamentaryzm. Kyiv: Osnovy, 1993. S. 4. 15. Martyniuk R. Suchasnyi ukrainskyi parlamentaryzm: sprobatsinky naiavnykh rezultativ. *Den*. 2008. № 197. S. 4. 16. Rosenko M. I. Teoretyko-metodolohichni zasady mekhanizmiv rozvytku parlamentaryzmu v konteksti stanovlennia demokratychnoho vriaduvannia v Ukraini: avtoref. dys. ... d-ra nauk z derzh. upr.: 25.00.02 / Nats. akad. derzh. upr. pry Prezidentovi Ukrainy, Khark. rehion. in-t derzh. upr. Kharkiv, 2012. S. 13. 17. Pohorielova A. I. Rozvytok kultury parlamentaryzmu v Ukraini. Kyiv: Parlamentske vyd-vo, 2012. S. 8.

Omelchenko Nataliia. Parliamentarism as category of modern constitutional law

The article analyzes various approaches to the interpretation and understanding of the category «parliamentarism» in the science of constitutional and parliamentary law, which helped to determine the content and main properties of domestic parliamentarism. It is emphasized that the origins of parliamentarism in the civilizational dimension reach the depths of philosophical, sociological and cultural knowledge, historical and political tradition and thought, geographical location, cultural heritage of a particular country. It is noted that every country in the world, without exception, went through and is building its own path of development and formation of its own representative institutions, as well as approves its own model of parliamentarism. It is emphasized that parliamentarism is determined by the place and role of parliaments in society and the state and in ensuring the implementation of the interaction between the state and civil society, the ability to effectively perform the tasks and functions assigned to it, to be the central institution of democracy, which expresses the will of the people and implements the people's will in practice representation.

Therefore, the main factors that influence and shape parliamentarism are the specification of fundamental constitutional values and principles that determine the main directions of functioning and activity of the Parliament of Ukraine in today's conditions, the introduction of international standards and effective foreign experience regarding new forms and methods of exercising legislative power and the adaptation of this experience to the realities of domestic legislation; introduction of modern information technologies (electronic parliament); unification of legal norms in the legislative process and legislative technique; the preparation of a new version of the parliamentary Rules of Procedure, as well as the completion of the ongoing parliamentary reform aimed at the organization and operation of an effective parliament in Ukraine.

Key words: parliamentarism, parliament, Verkhovna Rada of Ukraine, doctrine, principle, system of parliamentarism, public power, representative democracy, constitutional law, parliamentary law, legal regime, martial law, European integration processes.